

ARTHUR MILLER

ÜVEGCSEREPEK

SCOLAR

SZEREPLŐK

Phillip Gellburg
Sylvia Gellburg
dr. Harry Hyman
Margaret Hyman
Harriet
Stanton Case

*A darab 1938 novemberének utolsó napjaiban játszódik,
Brooklynban*

ELSŐ FELVONÁS

Egy magányos csellista tűnik fel, egyszerű dallamot játszik. Hirtelen elhallgat a dal. A zenészt megvilágító fények kialszanak, majd újra felerősödnek.

Első jelenet

Dr. Harry Hyman otthonában berendezett orvosi rendelő. A színpadon Phillip Gellburg, egy feszült, negyvenes éveinek végét taposó férfi várakozik keresztbe vetett lábbal, tökéletes mozdulatlanságban. Fekete öltönyt visel, fekete nyakkendőt, fehér inget. Belép az orvos felesége, Margaret Hyman. Életerős, energikus, metszőolló a kezében.

MARGARET: A doktor úr mindjárt fogadja, csak átöltözik. Megkínálhatom valamivel? Egy teát?

GELLBURG: *(Némi szemrehányással.)* Pontosan öt órára rendelt ide.

MARGARET: Feltartották a kórházban, ez az új szakszervezet sztrájkot hirdetett. Kórházban? Sztrájk? Elképzelhetetlen. Erre a lova is lesántult.

GELLBURG: A lova?

MARGARET: Minden délután kilovagol az óceán partjára.

GELLBURG: (*Barátságosabb hangot üt meg.*) Ó, igen, ennek már híre ment... ez nem akármilyen. Ugye, a feleségéhez van szerencsém?

MARGARET: Mindig odabiccentettem az utcán, de a gondolataiba merülten ezt sohasem viszonzta.

GELLBURG: (*Alig rejtett büszkeséggel.*) Engem mindig foglalkoztat valami. (*Némi szórakozott fennköltséggel.*) Ezek szerint ápolónőként is szolgál a férjének.

MARGARET: Valaha cselédkönyves orvosként került abba a kórházba, ahol én ápolónőként dolgoztam. Egy életen át bánhatja már. (*Nevetésben tör ki.*)

GELLBURG: Ez aztán az egészséges kacagás. Néha még hozzánk is elhallatszik az utca végére, ahol lakunk.

MARGARET: Családi örökség, az egész család így nevet. Én Minnesotából származom. Igazán örülök, hogy végre személyesen találkoztunk, Mr. Goldberg.

GELLBURG: Gellburg, nem Goldberg.

MARGARET: Elnézést kérek.

GELLBURG: Gé-e-lö-lö-bé-u-rö-gé. A telefonkönyvben is az egyetlen.

MARGARET: Ugyanúgy hangzik, mint a Goldberg.

GELLBURG: De nem az, hanem Gellburg. *(A különbséget hangsúlyozza.)* Mi eredetileg Finnországból jöttünk.

MARGARET: Mi pedig Litvániából... Akkor hát szintén rokon...

GELLBURG: *(Kissé sértődötten.)* Mit nem mond!

MARGARET: *(Megpróbálja kiengesztelni.)* Járt már Minnesotában?

GELLBURG: New York állam akkora, mint Franciaország, mit kerestem volna Minnesotában?

MARGARET: Semmit. De oda sokan mentek Finnországból.

GELLBURG: Finnek mindenütt élnek.

MARGARET: *(Legyőzötten felmutatja a metszőollót.)* Engem szólítanak a rózsáim. Bármi legyen is a panasz, remélem, nemsokára jobban lesz.

GELLBURG: Nem én vagyok a beteg.

MARGARET: Pedig egy kissé sápadtnak látszik.

GELLBURG: Nekem ez a normális arcszínem. A feleségemről van szó.

MARGARET: Igazán sajnálom, olyan bájos asszony. Remélem, semmi komoly.

GELLBURG: Egy szakorvos néhány vizsgálatot írt elő, s most az eredményért jöttem. Bár azt hiszem, senkinek nem sikerült a diagnózis.

MARGARET: Nem akarnék kíváncsiskodni. (*Távozni készül, de nem képes ellenállni.*) Megmondaná, mi a kór?

GELLBURG: Nem tud lábra állni.

MARGARET: Mit jelentsen ez?

GELLBURG: (*A hangjában tiltakozás érződik, mintha az asszony kérdezősködése túl tapintatlan lenne.*) Nem tud lábra állni. Nem érzi a lábait... Gondolom, majd elmúlik, de most rémes.

MARGARET: Pedig én összefutottam vele a zöldségesnél... Nem lehet több mint tíz napja.

GELLBURG: Kilenc napja kezdődött.

MARGARET: De hát egy ilyen csinos nő! Nem volt láza?

GELLBURG: Nem.

MARGARET: Istennek hála! Akkor nem gyermekparalízis.

GELLBURG: Egyébként kitűnő egészségnek örvend.

MARGARET: Ha valaki, akkor Harry majd kideríti a bajt. A szakvéleményéért mindenholnan keresik, tudja... Boston, Chicago... Tulajdonképpen megilletné, hogy Manhattan szívében rendeljen, de erre nem vágyik, egész életében körzeti orvos akart lenni. Ki tudja, miért, hiszen a környékről soha senkit se hívtunk meg, nem járunk itt társaságba, minden barátunk a belvárosból való. Harrynak azonban ilyen a természete, és a természet ellen nem lehet küzdeni. Velem is így van. Én szeretek fecsegni és nevetgélni. Maga viszont nem különösebben bőbeszédű.

GELLBURG: (*Összeszorított ajakkal mosolyog.*) Mert kivárom a poént.

MARGARET: (*Kibuggyanó nevetéssel.*) Aha! Szóval mégiscsak van humora. Nos, minden jót Goldberg asszonynak.

GELLBURG: Gellb...

MARGARET: (*A homlokára csap.*) Bocsánat, Gellburg! Teljesen úgy hangzik, mint a Goldberg.

GELLBURG: Egyáltalán nem. Nézze csak meg a telefonkönyvben, az egyetlen Gellburg... G, mint gaz, e, mint egér...

(*Belép dr. Hyman.*)

MARGARET: (*Integetve búcsúzik.*) Aztán ezentúl többször lássuk!

GELLBURG: Jó egészséget kívánok!

(*Margaret kimegy.*)

HYMAN: (*Ötvenes éveinek elején járó, vonzó férfitípus, de a külső mögött eltökélt tudományos idealista rejtezik. Az íróasztala mögül, kuncogva.*) A feleségem telebeszélte a fejét?

GELLBURG: (*Nagyvonalúan.*) Maradt benne hely, nem vésszes.

HYMAN: Ezen nem lehet segíteni, az asszonyok fecsegnek.
(*Bizalmaskodó mosollyal.*) Mégsem lehet nélkülük élni.

GELLBURG: Nők nélkül?

HYMAN: (*Észreveszi, hogy Gellburg elpirult, kisvártatva folytatja.*) Erre nem érdemes szót fecsérelni... Igazán örülök, hogy idefáradt ma este, beszélünk kell, mielőtt holnap ismét megvizsgálom a feleségét. Rágyújt?

GELLBURG: Köszönöm, sohasem dohányoztam. Az, ugye, árt az egészségnek?

HYMAN: Feltétlenül. (*Rágyújt egy szivarra.*) De tudja, patkányharapás miatt többen pusztulnak el.

GELLBURG: Patkányharapás miatt?

HYMAN: Feltétlenül, de abba leginkább a szegények, s ezért ez nem mérvadó statisztika. Találkozott ma este a feleségével, vagy egyenest az irodából jött?

GELLBURG: Gondoltam, hazamenet beugrom ide. Délután telefonáltam neki – semmi változás, ugyanúgy van.

HYMAN: Megszokta már a tolókcocsit?

GELLBURG: Valamennyire. Most már önállóan ki- és beszáll az ágyból.

HYMAN: Remek. A fürdőszobával hogy állunk?

GELLBURG: Jól. Reggelre rendeltem be a cselédet, segít neki megfürödni és kitakarítani.

HYMAN: Remek. Bátor asszony a maga felesége. Én bámulattal adózom az ilyen asszonyok előtt. Az én feleségem is ilyen, szeretem ezt a fajtát.

GELLBURG: Milyen fajtára céloz?

HYMAN: Tudja, az az életerős fajta. Mentálisan és általában is pezseg.

GELLBURG: Pezseg!

HYMAN: Felejtse el, felesleges megjegyzés volt.

GELLBURG: Pedig abszolút igaza van. Ez a kifejezés nem fordult még meg a fejemben, de nagyon illik rá. Általában pezseg.

HYMAN: *(Szünet. Ezt az ingerültséget Hyman nem tudja értelmezni.)* Ami dr. Sherman szakorvosi diagnózisát illeti...

GELLBURG: Nos, mi az eredmény?

HYMAN: Mindjárt rátérünk...

GELLBURG: Nem akartam sürgetni.

HYMAN: Bízson bennem, kérem... szólíthatom Phillipnek?

GELLBURG: Megtisztel.

HYMAN: Nehezen foglalom szavakba a gondolataimat, Phillip.

GELLBURG: Ezzel én is így vagyok. Türelmes vagyok.

HYMAN: Az emberek hajlamosak túlbecsülni az orvosok tudományát, ezért én igyekszem végig gondolni a mondanómat, mielőtt egy betegről nyilatkoznék.

GELLBURG: Ez nagyon biztatóan hangzik.

HYMAN: Az orvostudomány görög istene, Aszklepiosz, mint tudja, dadogott. A jó orvos aggódva ad tanácsot. Somerset Maugham dadogott, nem véletlen, hogy orvosnak készült. A nagy író, Anton Csehov, maga is doktor, tüdővészbzen szenvedett. Az orvosok nem egyszer egészségükben sérült emberek, ez sarkallja őket a gyógyításra.

GELLBURG: *(Ez hatott rá.)* Értem. *(Csöndben gondolkodik.)*

HYMAN: Ez az Adolf Hitler, szerintem nagyon idegesítő alak. Követte a pályáját az újságokból?

GELLBURG: Hát persze, de azért nem mindig. Napi tizenegy órát töltök az irodában.

HYMAN: Egy álló hétig zsidó üzleteket vertek szét Berlinben.

GELLBURG: Erről tegnap olvastam.

HYMAN: Roppant nyugtalanító. Öreg embereket kényszerítnek arra, hogy a fogkeféjükkel súrolják fel a járdát. A Kurfürstendamon, ami megfelel nálunk az Ötödik sugárútnak. A csibészek meg egyenruhában feszítenek.

GELLBURG: A feleségemet is igen felzaklatta a hír.

HYMAN: Tudom, ezért hoztam szóba. (*Habozva.*) És magát?

GELLBURG: Engem is. Szörnyűség. Miért kérdi?

HYMAN: (*Elmosolyodik.*) Nem is tudom, de az az érzésem, hogy a felesége attól tart, felidegesíti magát, ha ezeket a dolgokat szóba hozza.

GELLBURG: Miért? Engem ezzel nem idegesít... Említette, hogy ezzel engem idegesít?

HYMAN: Ha nem is ezekkel a szavakkal...

GELLBURG: Alig hiszem, hogy ilyesmiket mondana.

HYMAN: Álljunk meg egy pillanatra. Egy szóval sem mondtam, hogy ő ezt mondta.

GELLBURG: Engem ezzel nem idegesít. De hát mit tehetünk az ilyen dolgok ellen? Amiről azonban végképp nem akar tudomást venni, az az érem másik oldala.

HYMAN: Mi az érem másik oldala?

GELLBURG: Az persze nem igazolja az odaát történő eseményeket... de azért a német zsidók is tudnak olyanok lenni, tudja... (*A mutatóujjával felnyomja az orrát.*) Nem mintha olyan fennhéjázók lennének, mint a lengyel vagy az orosz zsidók, de van egy barátom a

smatesz-bizniszből, szóval a német zsidók nem hajlandók alantas munkát végezni. Ha nem jutnak feljebb a számléltrán, vérig sértődnek. S még angolul se tanulnak meg tisztességesen.

HYMAN: Gondolom, odaát fontos pozíciókat töltöttek be.

GELLBURG: Értem én azt, de hát ideát ezek *menekültek*, vagy nem igaz? A mi rettenetes munkanélküliségünk közepette mégiscsak megbecsülhetnék magukat egy kissé. A legutóbbi hivatalos becslés szerint, tudja, tizenkétmillió munkanélküli van, persze valószínűleg több is, csak Rooseveltnem meri bevallani, miután számolatlanul söpri a pénzt a közmunkatanácsba meg a jóléti rendszerekbe és az efféle *mesüge* dolgokba. – A feleségem azonban *nem idegesít* engem, az Isten szerelmére!

HYMAN: Kár, hogy szóba hoztam, hiszen ehhez nem értek...

GELLBURG: Én viszont fütyülök a közvéleményre, csak a saját meggyőződésemet mondom, senki másét.

HYMAN: Ez nem kétséges. – Maga igazán furcsa ember. (*Vigyorgyogva.*) Néha csaknem úgy beszél, mint egy konzervatív republikánus.

GELLBURG: Ugyan miért? Talán a Tóra mondja, hogy a zsidó legyen demokrata? Sohasem értem volna el azt, amit, ha mindig csak bólogattam volna.

HYMAN: Dicséretes, hogy ilyen független ember. (*Bólint, beleszív a szivarjába.*) Amit nem tudok felfogni, hogy azok a németek, akikkel én találkoztam Heidelbergben... tudja, ott végeztem az orvosit...

GELLBURG: Nekem se volt semmi bajom a németekkel.

HYMAN: Voltak közöttük egészen kiváló emberek.

GELLBURG: Na tessék.

HYMAN: Szerveztünk egy diákkórust, páratlan hangok. Szombat esténként legurítottunk egy-két sört, és énekelve vonultunk végig az utcán, a népek pedig megtapsoltak bennünket az ablakokból.

GELLBURG: Mit nem mond!

HYMAN: Egész egyszerűen el sem tudom képzelni, hogy ezek az emberek bevonultak Ausztriába, majd aztán Csehszlovákiába, végül Lengyelországba... Németországot a fanatikusok kerítették hatalmukba, s azok könnyen hajlanak a brutalításra.

GELLBURG: Nézze, én megértem ezeket a menekülteket, de...

HYMAN: (*Félbeszakítja.*) Tegnap alkalmam nyílt hosszan beszélgetni Sylviával. Gondolom beszámolt róla.

GELLBURG: (*Feszülten.*) Tulajdonképpen... Nem, ezt nem hozta szóba. Miről beszélgettek?

HYMAN: (*Meglepte Sylvia hallgatása.*) Hát... az állapotáról, és... csak úgy mellékesen, a maguk kapcsolatáról.

GELLBURG: A mi kapcsolatunkról?

HYMAN: Csak úgy mellékesen.

GELLBURG: Miért... és ő mit mondott?

HYMAN: Hát csak azt, hogy jól megvannak.

GELLBURG: Csakugyan?

HYMAN: (*Megérzi a kis feszültséget Gellburg hangjában.*) Véleményem szerint Sylvia figyelemreméltóan jól tájékozott asszony. Kivált, ha tekintetbe veszem ezt a környéket.

GELLBURG: (*Büszke bólintással, megkönnyebbülten, hogy dicsérheti a feleségét.*) Pontosan ez hozott össze bennünket, amikor megismerkedtünk. Nem szeretnék túlzásba esni, de ha Sylvia férfinak születik, ma ő lehetne a Nemzeti Bank elnöke. Sylviával az ember úgy beszélgethet, mint férfi a férfival.

HYMAN: Elhiszem.

GELLBURG: (*Visszafogott mosollyal.*) Hát persze annakidején nemcsak beszélgettünk... de ha Sylvia-t egyetlen percre is magára hagyják, máris fülig temetkezik egy könyvbe vagy egy folyóiratba. Nincs is olyan asszony a körzetben, aki egyből meg tudná mondani, ki a kongresszusi képviselője. Ezzel még a férfiak között is párját ritkítja. (*Szünet.*) Szóval, mit tud mondani Sylvia állapotáról?

HYMAN: Sherman doktor megerősítette a diagnózist.
Most pedig jól figyeljen rám!

GELLBURG: Természetesen, hiszen ezért vagyok itt.

HYMAN: Egyikünk se tudta megállapítani a járásképtelenség
fiziológiai okát.

GELLBURG: Fiziológiai okát?

HYMAN: Ezért majdnem bizonyosak vagyunk abban, hogy
az állapota lélektani eredetű.

GELLBURG: De hát béna, nem érzi a lábát.

HYMAN: Pontosan. Mi ezt nevezzük hisztériás paralízisnek.
A hisztéria ezúttal nem jelenti azt, hogy sikoltozik,
üvölt.

GELLBURG: Ó, azt soha. De ez mégis azt jelenti... (*Beleza-
varodik.*)

HYMAN: (*Árnyalatnyi neheztelessel a hangjában.*) Hadd magyarázzam el akkor, hogy mit jelent. A hisztéria szó görögül anyaméhet jelent, mert hajdanán úgy képzeltek, hogy ez a női szorongás jelképe. Ez természetesen tévedés, de a képzet innen származik. Bizonyos erősen szorongásos emberek a vélt vagy valós rémülettől például azt képzelhetik, hogy megvakultak vagy megsüketültek. A háborúban ezt úgy hívták: harctéri idegsokk.

GELLBURG: De azért azt nem gondolja... hogy Sylvia örült?

HYMAN: Itt most nyílt lapokkal kell játszánunk, Phillip. Ha csakugyan segíteni szeretnék, akkor pár személyes kérdést kell feltennem. Ezek közül egy-kettő durvának tűnhet, de én csak felületesen ismerem Sylvia családi hátterét, és szükségem lenne további...

GELLBURG: Azt mondták, maga kezelte az édesapját.

HYMAN: Futólag ismertem, halála előtt csak egyszer-kétszer keresett fel. Nagyon finom ember volt. Pokoli, hogy ez éppen a lányával történik, érti, mire célzok.

GELLBURG: Nekem bátran megmondhatja... örült?

HYMAN: Miért, Phillip, maga nem az? Vagy én? Különböző szempontok alapján valamennyiünkben ott az örület. A különbség az, hogy mi az örületünk ellenére szabadon járhalunk, és intézzük a dolgainkat. Ettől még, ki tudja, lehet, hogy mi vagyunk a legörültebbek.

GELLBURG: (*Gúnyos mosollyal.*) Ugyan már – miért?

HYMAN: Mert a magunkfajta nem tudja magáról, hogy örült, míg a többieknek papírjuk van róla.

GELLBURG: Ebben nem vagyok biztos.

HYMAN: Ezt nagyon nehéz megállapítani.

GELLBURG: Ami engem illet, én biztosan nem vagyok gyagyás.

HYMAN: Ezt senki sem állította.

GELLBURG: Hát akkor miről beszéltünk eddig?

HYMAN: (*Mosolyogva.*) Magával aztán nem könnyű zöld ágra vergődni.

GELLBURG: Miért? Ha én valamit nem értek, megkérdeszem, ez csak nem baj!

HYMAN: Miért lenne?

GELLBURG: Márpedig én olyan vagyok, amilyen... engem nem azért fizetnek, hogy könnyű legyen velem szót érteni.

HYMAN: Az ingatlanpiacon dolgozik?

GELLBURG: A brooklyni első takarékszövetkezet jelzalogostályának feje vagyok!

HYMAN: Ó persze, hiszen a felesége említette.

GELLBURG: A Mississippitől keletre mi vagyunk a legnagyobb hitelintézet.

HYMAN: Ez igen. (*Unalmával küzd.*) Akkor most az álláspontjára lennék kíváncsi. Ha lehet, én távol tartanám Sylviát a pszichiátriai kezelés üres fecsegésétől. Nem mintha ennek ellensége volnék, de azt hiszem, ha használjuk a józan eszünket, sokkal eredményesebbek lehetünk, nem szólva az egyszerű emberi együttérzésről. Szóval, játszhatunk nyílt kártyákkal? *Tuchas offen tisch.* Ért egy kicsit jiddisül?

GELLBURG: Azt jelenti, elő a farbával.

HYMAN: Pontosan. Tehát sutba dobjuk az örültséget, és szembe nézünk a tényekkel. Előttünk van egy életerős, egészséges asszony, akinek fizikai baja nincs, és váratlanul nem tud lábra állni. Miért? (*Hirtelen elnémul. Gellburg feszengetni kezd.*) Igazán nem akarom zavarba hozni.

GELLBURG: (*Ingerült mosollyal.*) Egyáltalán nem hoz zavarba. Mire kíváncsi?

HYMAN: (*Elszánja magát, majd belekezd.*) Ezeknek az eseteknek a jó részében van valamilyen szexuális elem. Gondolom, élnek házáséletet...

GELLBURG: Házáséletet? Hát persze.

HYMAN: (*Megengedő mosollyal.*) Gyakran?

GELLBURG: Ennek mi köze a diagnózishoz?

HYMAN: Ez az a bizonyos szexuális elem. Nem kell válaszolnia...

GELLBURG: Miért, ez teljesen rendjén való... Hát attól függ... talán kétszer, háromszor egy héten.

HYMAN: (*A válasz hallatán meglepődik.*) Ez igazán megfelelő. Gondolom, ez neki is kielégítő.

GELLBURG: (*Vállat von, ellenségesen.*) Bizonynal neki is az.

HYMAN: Ostoba kérdés volt, felejtse el.

GELLBURG: (*Pirulva.*) Miért, talán tett rá valami megjegyzést?

HYMAN: Egyáltalán nem. A kérdés csak a lépcsőházban jutott eszembe.

GELLBURG: Nem vagyok egy mozisztár, egy Rudolf Valentino, de azért...